Samenvatting evaluatie inzet politie schietincident Utrecht

Inleiding
In de ochtend van 18 maart 2019 vond een schietincident plaats in een tram in Utrecht waarbij meerdere onschuldige mensen de dood vonden en een aantal verwond werd. De eenheid Midden-Nederland en andere hulpdiensten reageerden onmiddellijk en naast de hulpverlening startte onder gezag van het Openbaar Ministerie ook direct de opsporing van de dader. Uiteindelijk werd deze iets na zes uur die avond aangehouden in een woning in Utrecht door de Dienst Speciale Interventies (DSI).
De plaatsvervangend Korpschef Henk van Essen heeft aan een interne commissie onder leiding van de politiechef van Amsterdam, Frank Paauw, opdracht gegeven dit optreden te evalueren.
Dit document geeft de belangrijkste bevindingen weer. Veel aspecten van de evaluatie zien op de tactiek, de operationele procedures en de operationele mogelijkheden van de politie bij een dergelijk incident en worden niet openbaar gemaakt.

Context
Na de schietpartij in Utrecht lag het zwaartepunt van de operatie bij de eenheid Midden-Nederland en de Landelijke Eenheid maar in heel Nederland schaalde de politie op en zijn maatregelen getroffen. Om het overzicht te bewaren is gewerkt met een Nationale Staf Bijzonder Grootschalig Optreden (NSGBO).
Belangrijke stappen in de voorbereiding op (dreigend) terrorisme of andere vormen van grof geweld zoals in Utrecht, zijn de afgelopen jaren gezet met de introductie van het landelijke DSI alarm en de ontwikkeling van de procedure manhunt. Het DSI alarm activeert het gehele stelsel van speciale eenheden inclusief de noodzakelijke ondersteuning en staat het onder eenhoofdige leiding. Kort na het schietincident in de tram is het DSI-alarm geactiveerd; de eerste DSI eenheden waren snel ter plaatse. De procedure manhunt versnelt en stroomlijnt de operatie van de gehele Nederlandse politie bij een georganiseerde klopjacht op verdachten waar een grote dreiging vanuit gaat.

Bevindingen
Professionele operatie: na de eerste meldingen werd zowel op de plaats incident als daarbuiten snel en effectief gehandeld; het zelf-startende vermogen in de operatie zorgde er voor dat cruciale onderdelen direct opschaalden en in actie kwamen.

- Operationele/coördinerende centra zetten direct de juiste stappen t.a.v. alarmering en opschaling. De eerste eenheden en sleutelfunctionarissen waren snel op de incident-locatie aanwezig en er ontstond direct een goede samenwerking tussen de reguliere politie, de DSI en de andere hulpdiensten.
- Vrijwel direct na de eerste meldingen startte het speciale opsporingsteam van de eenheid Midden-Nederland de klopjacht op de dader.
- De info in de eerste fase wees op een lokaal terrorisme-incident en van daaruit is in de operatie gehandeld, er is echter rekening gehouden met meerdere scenario's.

Voorbereiding werkt: de politie heeft gewerkt op basis van beoefende plannen en protocollen; in het bijzonder de procedure manhunt en het oefenen daarmee wierp vruchten af

- Intern zijn door de Korpsleiding maatregelen afgekondigd voor de veiligheid van het eigen personeel conform de afspraken. De verhoging naar dreigingsniveau 5 voor de provincie Utrecht door de NCTV leidde onmiddellijk tot actie in de eenheid Midden-Nederland op basis van de geldende plannen.
- De procedure manhunt mobiliseerde gerichte opsporingskracht en interventiemacht binnen de gehele politie; hiermee werd de dreiging in Utrecht snel verminderd. De identiteit van de verdachte was na circa 2,5 uur geverifieerd en definitief vastgesteld, mogelijke verblijfplaatsen werden snel onder controle gebracht en aan het einde van de middag werd de verdachte op professionele wijze aangehouden.
- De succesvolle manhunt was enerzijds een goed voorbeeld van het samenkomen van oude en nieuwe opsporingsmethoden, het belang van lokale kennis in combinatie met snelle ontsluiting & analyse informatie uit politiesystemen en succesvolle samenwerking tussen eenheden. Anderzijds maakt deze ervaring met de procedure manhunt duidelijk dat alleen optimaal rendement te halen is met deze procedure als informatie uitwisseling en besluitvorming snel en adequaat verlopen.

Rust op straat: er hebben zich geen openbare orde incidenten voorgedaan; de verbinding met diverse gemeenschappen was cruciaal evenals heldere communicatie vanuit de politie over het incident

- Het proces handhaven netwerken en de bondgenoten aanpak zorgden in Utrecht voor een goed beeld van de situatie op straat en dempte eventuele onrust. De ME was in Midden-Nederland en in de andere eenheden paraat voor het geval zich toch incidenten voor zouden doen. In het kader van bewaken & beveiligen werden in Midden-Nederland en in de rest van het land snel zichtbare maatregelen getroffen op knooppunten openbaar vervoer en bij risico-objecten.
- De politie Midden-Nederland communiceerde de eerste uren na het incident snel en helder via tweets en interviews; media en publiek werden zo voorzien van accurate informatie over het incident.
- Het advies aan de burgers van Utrecht om binnen te blijven zorgde voor een overzichtelijke situatie. Toen het advies voor onrust zorgde bij instellingen en burgers werd dit gesignaleerd door de politie; verdere actie was niet nodig omdat het advies door de controle op de situatie rond verdachte(n) ingetrokken kon worden.

Operatie zet druk: de mogelijkheden en de snelheid van de operatie bij een manhunt nemen toe. Dat is alleen effectief als de hele (politiële) crisisorganisatie meegroeit en snelle adequate besluitvorming mogelijk is

- Door het landelijke DSI alarm werd het hele stelsel van speciale eenheden geactiveerd. De koppeling die dan ontstaat tussen DSI en de ondersteunende eenheden faciliteert snelle gerichte interventies om een dreiging weg te nemen. Dit roept binnen de politie professionele spanning op met andere onderdelen die ook aan de manhunt werken en zet druk op gelaagde besluitvorming.
- Daarnaast versnelt de werkprocedure manhunt het identificeren, lokaliseren en onder controle brengen van verdachte(n) en zet daarmee ook druk op gelaagde informatie-uitwisseling en besluitvorming.
- Sleutelfunctionarissen moeten door beide ontwikkelingen nog eerder van actuele informatie en deskundig advies voorzien zijn om hun verantwoordelijkheid waar te maken.

Verschuiving focus: er ontstond binnen de operatie verschil in opvatting over de invulling van de manhunt

- De doelstelling van de werkprocedure manhunt is het voorkomen van verder verlies van levens of schade door dader(s) zo snel mogelijk te identificeren, lokaliseren en onder controle te brengen. Deze doelstelling kan leiden tot een succesvolle strafrechtelijke vervolging maar dat is niet de eerste prioriteit. Binnen het stelsel van speciale eenheden en de Staf Bijzonder Grootschalig Optreden (SGBO) Landelijke Eenheid was de operatie primair gericht op deze doelstelling. Toen er in de loop van de middag controle was op een aantal panden zonder dat daarbij zekerheid was over de mogelijke aanwezigheid van een verdachte, lijkt binnen het opsporingsteam dat bezig was met de manhunt vanuit de eenheid Midden-Nederland, meer nadruk te zijn gaan liggen op het opsporen, aanhouden en vervolgen van verdachte(n) zoals in een regulier strafrechtelijk traject. Het bevoegde gezag (de Officier van Justitie van het arrondissementsparket die belast was met de manhunt) heeft hierin de keuzes gemaakt.

Organisatie: er ontstond een onbalans in de SGBO-structuur Midden-Nederland

- Bij deze crisis ontstond in Midden-Nederland een onbalans tussen de positie van de opsporing in de SGBO-structuur in verhouding tot het belang van de opsporing. De chef van het opsporingsteam Midden Nederland die leiding gaf aan een cruciaal deel van de operatie en slagvaardig kon acteren door de directe koppeling met de Officier van Justitie - die het gezag had over dit deel van de operatie - had geen zitting in het SGBO Midden-Nederland. Afstemming van het opsporingsteam met het SGBO verliep via het Hoofd Opsporing van het SGBO. Deze constructie zorgde voor een te grote afstand tussen het SGBO en het opsporingsteam Midden-Nederland.
- Het hoofd DSI en de Algemeen Commandant van het SGBO Landelijke eenheid moesten door deze onbalans schakelen met twee sleutelfunctionarissen (en hun staven) in Midden-Nederland en dat gaf misverstanden.

Informatie-uitwisseling: na de eerste hectische fase ontstond een scherper beeld van het incident en kwam de informatie-uitwisseling op gang; het bleef lastig de juiste informatie op tijd bij de juiste mensen te krijgen.

- Het beeld van het verloop van de manhunt en de situatie in Utrecht dat beschikbaar was binnen de SGBO structuur van Midden-Nederland heeft de overige onderdelen van de crisisorganisatie en sleutelfunctionarissen binnen en buiten de politie, niet in alle gevallen tijdig, volledig of voldoende duidelijk bereikt.
- Er was binnen het SGBO Midden-Nederland maar ook in andere onderdelen van de crisisorganisatie een sterke focus op het delen van 100% geverifieerde feiten; er was minder aandacht voor het opstellen van scenario's op basis van een zich ontwikkelend infobeeld.
- De informatie-uitwisseling binnen het kader van het NSGBO verliep goed; de conferencecalls tussen de Nationaal Commandant en de Algemeen Commandanten in de eenheden voorzagen in een gedeeld beeld en snelle identificatie van knelpunten binnen de gehele politie.